

ВИСНОВКИ

Дослідження присвячено одному з важливих аспектів професійної підготовки майбутніх економістів - формуванню лідерських якостей. У роботі розроблено та експериментально перевірено методику формування лідерських якостей майбутніх економістів у процесі професійної підготовки.

1. Актуальність дослідження зумовлена соціальним запитом суспільства на постійне вдосконалення рівня сучасної освіти в Україні, високим потенціалом вищих навчальних закладів щодо забезпечення якісної фахової підготовки, надання можливості формування й розвитку лідерських якостей як складової професійної компетентності. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли істотно підвищуються вимоги до підготовки фахівців економічної сфери, вищі навчальні заклади мають забезпечити своїм випускникам рівень підготовки, який дозволяв би їм продовжувати освіту в будь-якій країні Євросоюзу, сприяв би підвищенню конкурентоспроможності на європейському ринку праці. У світі наявність лідерських якостей для менеджерів, управлінців та інших фахівців економічної сфери розглядається як компонент їхньої фахової підготовки, тому виникає актуальна потреба в ефективному розв'язанні проблеми формування лідерських якостей майбутніх економістів. Значущість дослідження для практики полягає в доцільності формування лідерських якостей як складової професійної компетентності майбутніх економістів, що зумовлено необхідністю підвищення рівня економічної освіти в університетах, соціальними та політичними вимогами суспільства.

2. На підставі аналізу психолого-педагогічної, науково-методичної літератури уточнено ключові поняття дослідження: „лідерство”, „лідер”, „лідерські якості”. Лідерство розглядається як соціальний процес взаємодії керівника та групи, спрямований на досягнення загальної мети, при цьому лідер виступає як порадник, організатор і викладач, який мотивує послідовників шляхом власного прикладу чи іншого заохочення; лідерські якості розглядаються як сукупність психологічних якостей особистості (вольові якості, відповідальність, рішучість, гнучкість мислення), комунікативної та професійної компетентностей, умінь групової взаємодії, що розвиваються та вдосконалюються в процесі професійної діяльності. В сучасному суспільстві лідер виступає вже не тільки як керівник, але і як, той, хто навчає підлеглих здійснювати ефективне самоуправління та виконувати завдання за мінімумом зовнішніх вказівок. Такий підхід змінює існуюче уявлення про лідерів як домінуючу структуру управління, дає можливість подальшого вивчення цього поняття як складової майбутньої професійної діяльності економістів.

3. Вивчення робіт вітчизняних та зарубіжних учених щодо структури лідерських якостей фахівців дозволило з'ясувати, що їх компоненти зумовлені специфікою професійної діяльності. Розглядаючи професійну

діяльність економіста (менеджера, управлінця) як сукупність економічно спрямованих видів робіт, пов'язаних із плануванням, організацією, управлінням й оцінюванням, взаємодією та мотивацію членів команди, визначено структуру лідерських якостей економістів, що має чотири компонента (індивідуально-психологічний, комунікативно-креативний, організаторсько-діловий і соціально-груповий), кожен із яких складається з якостей (вольові, аналітичні, мотиваційні; комунікативні, творчі; професійні, організаторські; адаптивні, контекстуальні, інтегративні) й умінь (когнітивні, рефлексійні, професійні та кооперативні).

4. Порівняльний аналіз сучасних зарубіжних освітніх систем і технологій та наукових розробок вітчизняних педагогів дозволив зробити висновок про те, що основними шляхами розвитку професійної підготовки є: оновлення змісту вищої освіти з метою задоволення потреб суспільства, орієнтації на забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці; формування у студента професійних та соціально-особистісних якостей, які б дозволили йому повністю реалізувати свій інтелектуальний потенціал. Сучасна підготовка економістів в Україні має бути спрямована на формування професійної компетентності (сукупності якостей фахівця для виконання діяльності в професійній та соціально-особистісній сферах), і сформованість лідерських якостей розглядається як складова професійної компетентності економістів, однак університетська підготовка в більшості українських університетів недостатньо зорієнтована на цей процес.

5. Розроблено теоретичну модель формування лідерських якостей економістів у професійній підготовці. Процес формування складається з чотирьох етапів, а саме: інформаційно-мотиваційного, орієнтаційного, виконавчого та контрольньо-корегуючого. На інформаційно-мотиваційному етапі сформовано позитивну мотивацію наявності лідерських якостей, усвідомлення необхідності процесу формування цих якостей для ефективної діяльності в майбутньому; також визначено рівень розвитку лідерських якостей за власною оцінкою економістів. Другий, орієнтаційний, етап спрямовано на формування елементів індивідуально-психологічного, комунікативно креативного, організаторсько-ділового, соціально-групового компонентів лідерських якостей шляхом створення „ситуації успіху” на заняттях та орієнтації на стимулююче середовище в процесі професійної підготовки. Формування навичок активного використання лідерських якостей майбутніх економістів у професійній діяльності шляхом уведення додаткових навчальних дисциплін факультативно, поглиблення курсу професійної підготовки студентів і викладання спецкурсу „Сучасний лідер” відбувалось на третьому, виконавчому, етапі. Метою четвертого, контрольньо-корегуючого, етапу є перевірка рівнів сформованості лідерських якостей економістів, внесення корективи в процес формування цих якостей. Для перевірки результатів застосовувалися суб'єктивні (тестування, опитування,

анкетування) й об'єктивні (участь студентів у позааудиторних заходах, студентському самоврядуванні, програмах міжнародного стажування) методи контролю.

6. Виявлено критерії, показники та рівні сформованості лідерських якостей майбутніх економістів, а саме: мотиваційний критерій із показниками: прагнення ефективно організувати роботу команди; зацікавленість у результатах власної роботи та досягнень членів команди; наявність мотивації успіху в професійній економічній діяльності; прагнення до самовдосконалення та професійного росту; професійний критерій із показниками: знання принципів, методів, форм організації ефективної економічної діяльності в сучасному світі; розуміння особливостей організації роботи в команді, враховуючи психологічні особливості її членів; усвідомлення необхідності брати відповідальність на себе за рішення та дії колективу, бути прикладом для підлеглих; здатність постійно оновлювати знання у професійній сфері; соціокультурний критерій із показниками: наявність уміння співпрацювати з членами групи, створювати позитивну атмосферу в колективі; нести відповідальність за членів колективу; створювати ефективні робочі групи залежно від здібностей підлеглих, перерозподіляти обов'язки в команді; комунікативний критерій із показниками: здатність вести діалог, бесіду з членами команди та керівництвом; налагоджувати професійні взаємовідносини в колективі, знаходити „спільну мову” з людьми, незалежно від їхнього соціального статусу та вміння переконувати; оціночний критерій із показниками: самооцінка власної професійної діяльності, результатів роботи; адекватна оцінка роботи команди й кожного з її членів; уміння корегувати методи роботи, залежно від її результату, реально оцінювати власні можливості та досягнення. На основі визначених критеріїв і показників розроблено рівні сформованості лідерських якостей майбутніх економістів (низький, задовільний, середній і високий).

7. Ефективність розробленої методики формування лідерських якостей майбутніх економістів у процесі професійної підготовки підтверджується аналізом кількісних і якісних результатів дослідження, а також статистичною обробкою результатів дослідно-експериментальної роботи. Аналіз одержаних результатів дозволив зробити висновок про те, що в ході формувального експерименту позитивні зміни співпали з очікуваними результатами, що свідчить про ефективність запропонованої методики. В експериментальній групі відбулися суттєві позитивні зміни: кількість майбутніх економістів із високим рівнем сформованості лідерських якостей зросла у 2,8 рази, із середнім рівнем - у 3 рази; низьким рівень сформованості лідерських якостей зменшився у 4,5 рази; на 5,9% знизилась кількість респондентів із задовільним рівнем. У студентів контрольної групи суттєвих позитивних змін не виявлено.

Поставлені завдання повністю виконано, водночас проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого детального дослідження потребують його концептуальні підходи до вивчення методики формування лідерських якостей економістів у процесі післядипломної освіти.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

Статті в наукових журналах та збірниках наукових праць:

1. Бабкова-Пилипенко Н. П. Особливості формування студентів-лідерів у вищих навчальних закладах / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Наукові праці. Науково-методичний журнал. – Випуск 1. – Педагогічні науки. – 2001. – С. 62–66.
2. Бабкова-Пилипенко Н. П. Соціокультурна компетенція як фактор сформованості лідерських якостей студента / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 24. Вип. 11. Педагогічні науки. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2002. - С. 57–61.
3. Бабкова-Пилипенко Н. П. Необходимость формирования лидерских качеств студентов университетов как один из факторов изменения контекста высшего образования под влиянием глобализации / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Глобалізація як джерело конкуренції, конфліктів та можливостей. – Миколаїв – Очаків : Т. 2. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2003. - С. 93–99.
4. Бабкова-Пилипенко Н. П. Особливості формування лідерських якостей у молодіжному середовищі / Н. П. Бабкова-Пилипенко // „Вересень”. Вип. 4 (26) - Миколаїв – 2003. - С. 64–71.
5. Бабкова-Пилипенко Н. П. Методологія обробки результатів діагностики майбутніх студентів - лідерів / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства. – Київ – Миколаїв, 2004. - С. 180–181.
6. Бабкова-Пилипенко Н. П. Створення ситуації успіху як передумова розвитку лідерських якостей майбутніх юристів / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Інноваційні технології у вищій юридичній освіті. – К. : Стилос, 2005. - С. 377-385.
7. Бабкова-Пилипенко Н. П. Інноваційне навчання як передумова розвитку комунікативних якостей студентів у процесі вивчення англійської мови / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 46. Вип. 33 Педагогічні науки. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. - С. 189–194.
8. Бабкова-Пилипенко Н. П. Особливості навчання англійської мови майбутніх економістів з метою розвитку організаторських та комунікативних якостей / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 56. Вип. 43. Педагогічні науки. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. - С. 90–94.
9. Бабкова-Пилипенко Н. П. Застосування інформаційних технологій у процесі обробки результатів діагностики лідерських якостей студентів /

Н. П. Бабкова-Пилипенко // Наука і сучасність: збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. - Том 53. - К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. - С. 9–16.

10. Бабкова-Пилипенко Н. П. Методи підвищення ефективності навчання англійської мови в умовах Європейського простору вищої освіти / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер: Педагогіка і психологія: – 36. статей: Вип. 14. Ч. 1. – Ялта : РВВ КГУ, 2007. - С. 19–21.

11. Бабкова-Пилипенко Н. П. Особливості університетської підготовки майбутніх економістів, спрямованої на розвиток лідерських якостей / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 50. – Частина 2. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. - С. 50–56.

12. Бабкова-Пилипенко Н. П. Зміст, структура і функції моделі лідерських якостей майбутніх економістів / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія: - 36. статей: Вип. 18. Ч. 2. – Ялта : РВВ КГУ, 2008. - С. 259–265.

Статті в збірниках матеріалів конференцій:

13. Бабкова Н. П. Методологические основы развития учений реально-информативной коммуникации / Н. П. Бабкова // Міжнародне співробітництво та університетська освіта. - Миколаїв : Вид-во МФНаУКМ, 2000. - С. 242–247.

14. Бабкова-Пилипенко Н. П. Students exchange programs as one of the means of students professional development / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Materiały V Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji „Aktualne problemy nowoczesnych nauk - 2009” Pedagogiczne nauki. Volume 13. - Przemysl : Nauka i studia, 2009. - С. 39–43.

15. Бабкова-Пилипенко Н. П. International practice as the means of professional development / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Освітні технології 21 століття. – Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2009. - С. 204–207.